

YALE UNIVERSITY
BEINECKE RARE BOOK AND MANUSCRIPT LIBRARY
MEDIEVAL AND RENAISSANCE MANUSCRIPTS

MS 863

Venice, 1454-1459
Northern France or Flanders, s. XV²

Sermons, excerpts and treatises; St. John Chrysostom; etc. (in Latin)

I. ff. 1r-121v

1. ff. 1r-4r *De caritate sermo pulcher.* Nunc manet fides, spes, 3 hec, maior autem horum est caritas. Cor. 13 [1 Cor. 13:13]. B(ernardus) in tractatu suo de caritate sic inquit: Quocienscumque mentem revolve de caritate loqui ...

Sermon on love.

2. ff. 4v-5r *Processus contra Iudeos.* Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Io. 6 [Jn. 6:53]. H. ubi collegerunt certe rationes contra Iudeos iudicantes eos non fore dignos ...

Legal prescriptions for the behavior of Christians toward Jews.

3. f. 5r Nota de murmuracione. Octo modis committitur murmuracio contra proximum. Primo quando ocultum proxime tu ***as, et est magnum peccatum. ...

Note on grumbling.

4. ff. 5v-7r Nota declaracionem apostoli Pauli de laudibus caritatis. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Ps. 44° [Ps. 44:10]. Beneplacita oris mei faciat sibi divina caritas ...

Sermon on love.

5. ff. 7r-9r *Sermo de verbo Dei Dominica in Quadragesima.* Semen est verbum Dei. Luc. 8° [Lk. 8:11]. Psalmista: Audite celo que loquar, audiat terra verba oris tui ...

Sermon on the word of God.

6. ff. 9v-10v *Sermo de armatura Dei.* Accipite armaturam Dei. Eph. 6 [Eph. 6:13]. Pro declaracione huius verbi sciatis quod ista vita presens comparatur vite hominis exeuntis in campo prelii...

Sermon on the armour of God.

7. ff. 11r-12r De sermone Dei et duplici morte et quare servandus est sermo Dei. Habetur in Dominica de Passione. Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in eternum. Ioh. 8° capitulo [Jn. 8:52]. Ad premissa auctoritatis declaracionem duo notabimus. Primo qualiter Dei sermo servandus est ...

Sermon on the discourse of God.

8. ff. 12r-13r De dilexione proximi. Hoc est preceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Ioh. 15 [Jn. 15:12]. In quibus verbis tria principaliter notantur . Et primo quomodo debemus nos invicem diligere ...

Sermon on the love of one's neighbor.

9. f. 13v-15r Hic notantur 4 prima capitula Genesis, scilicet primum, 2^m, 3^m et 4^m. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua ...

Gen. 1:1-4:26, followed by a summary of Gen. 5:3-27.

10. f. 15r Opiniones aliquorum de fine mundi [in the upper margin: De fine mundi]. Nota quod de tempore finis mundi fuerunt varie opiniones. Aliqui dixerunt quod usque ad annos 1000 post Christum debebat esse finis mundi, quod patet iam esse falsum, cum iam sint 1455. Alii vero, sicut abbas Ioachim, dixerunt quod post Christum 1477 ...

Various opinions about the time of the ending of the world.

11. ff. 15v-16r Qualiter caute est ambulandum. Sermo de Epistola Dominica 20^a post Penthecosten. Videte quomodo caute ambuletis. Apostolus ad [open space; Eph. 5:15]. Divina scriptura fons est origo totius curialitatis et moris, quod sic patet ...

Aldobrandinus de Toscanella OP (recorded 1287-1292), *Sermones de tempore*. Schneyer, v. 1, p. 233.

12. ff. 16r-17r Qualiter cruciantur peccatores in inferno cum diversis penis. Oravit ad Dominum Hesdras dicens: Da michi, Domine, fiduciam, ut non timeam cum iudicia peccatorum videam. Et dati sunt septem angeli tartarii qui portaverunt eum in infernum ...

Visio Esdrae. Stegmüller 98.4. G. Mercati, ed., "Note di letteratura biblica e cristiana antica", *Studi e Testi*, 5 (Rome, 1901), pp. 70-73.

13. f. 17r-v Nota quod sunt 4 genera hominum qui Deum non merentur invenire. Queritis me et non invenietis. Ioh. 7° [Jn. 7:34 or 36]. Ubi notabimus qui sunt illi qui Deum querentes illum invenire non merentur ...

On the four kinds of people unable to find God.

14. f. 18r Nota quod eclypsis solis non erat naturalis in morte Christi. Ex multis autem colligi poterat illam eclypsim non esse naturalem. Primo ex tempore ...

Astronomical discussion on the solar eclipse which happened at the death of Christ, quoting Bartholomeus de Ve(neciis), about whom see art. 32.

15. ff. 18v-20r Nota qualiter Deum querere debemus. Sermo in vigilia Pasche de flagellis ext***. Vespere autem Sabbati, que lucessit in prima Sabbati. Mt. 28 [Mt. 28:1]. Videamus hic tria ad nostram erudicionem ...

On the way to find God.

16. ff. 20r-21v Dominica 2^a Adventus. Sermo bonus. Ecce ego mitto angelum meum, qui preparabit viam ante faciem tuam. Mt. XI° capitulo [Mt. 11:10]. Premissam auctoritatem dupliciter volumus exponere. Primo ut sint verba Dei Patris humanum genus alloquentis ...

Sermon for the second Sunday of Advent.

17. ff. 22r-23r Nota de ypocrisi prout habetur in libro qui dicitur Manipulus florum. Ypocrisis. Simulata equitas non est equitas, sed duplex iniquitas et simulacio. Augustinus super psalmos ...

Thomas de Hibernia (Thomas of Ireland, s. XIV), *Manipulus florum*, s.v. *Ipocrisis*. See R.H. Rouse and M.A. Rouse, *Preachers, Florilegia and Sermons: Studies on the Manipulus Florum of Thomas of Ireland* (Toronto, 1979).

18. f. 23v De decima notatur hic. Decima. Augustinus: Hec iustissima consuetudo ut, si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revocaberis, id est demonibus, que est decima pars angelorum, associaberis ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Decima*.

19. f. 23v De bono et malo exemplo. Exemplum. Qui in conspectu populi male vivit, quantum in illo est eum, a quo attenditur, occidit, dicit Augustinus in libro de pastoralibus...

Thomas de Hibernia *Manipulus florum*, s.v. *Exemplum*.

20. f. 24r-v De abstinentia de Ma(nipulo) flo(rum). Abstinentia. Dicit Augustinus: Bonum est in cibo cum graciaram accione percipere quicquid Deus edendum precepit ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Abstinentia*.

21. f. 25r-v De ieiunio eodem libro scilicet Ma(nipulo) flo(rum). Augustinus: Ieiunium magnum et generale est abstinere ab iniquitatibus et illicitis voluptatibus ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Ieiunium*.

22. f. 26r De ignorantia. Augustinus: Melius est nescire quam errare ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Ignorantia*.

23. f. 26r De iuramento sequitur. Iuramentum. Augustinus: Ille qui exigit iuracionem multum interest si nescit illum falsum iuraturum an scit...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Iuramentum*.

24. f. 26v De lacrima et compunctione. Lacrima. Lacrimas Petri lego, satisfactionem non lego ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Lacrima*.

25. ff. 27r-35r Tractatus bonus de reprobacione dampnatorum cognosc[enda]. A fructibus eorum cognoscetis eos. Mt. 7° capitulo [Mt. 7:16]. Hic queri posset an per signa coniecturacionis aliquo modo possimus cognoscere reprobacionem alicuius viatoris ...

Treatise in 20 chapters on reprobation.

26. f. 35r De gloria eterna sequitur. Gloria eterna. Augustinus 12 de civitate Dei: Regnum celorum non est dantis sed accipientis ...

Thomas de Hibernia, *Manipulus florum*, s.v. *Gloria eterna*.

27. ff. 35v-38v De duodecim articulis fidei et stabilitate cordis. Ad tractandum de ipsius cordis stabilitate notandum est quod commendat apostolus: Optimum est gracia stabilire cor, non esse [*sic*; Heb. 13:9] ...

On the Twelve Articles of the Faith.

28. ff. 38v-39v Nota quod 4 sunt que confirmant fidem Christianam. Dicto siquidem que stabiliri debet intellectus noster, restat dicere que ad fidei confirmacionem habent animum stabilire ...

Four points to confirm the faith.

29. ff. 39v-40r De cordis apericione ut liber aperitur. Ad tractandum de eiusdem apericione nostre consideracionis oculum convertamus ...

On the opening of the heart.

30. ff. 40v-42r De septem operibus misericordie. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Mt. 5° [Mt. 5:7]. Augustinus in sermone de defunctis ait: Facite misericordias in hoc seculo ...

On the Seven Works of Mercy.

31. f. 42r Introductio *** predicacionis * co*** ad introducendam salutacionem beate virginis Marie. **. Peccatori dixit Deus: Quare inenarras iusticias [?] meas et assumas testimonium meum per os tuum ...

Short quotations.

32. ff. 42v-46v In die Omnium Sanctorum []. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Mt. 5 [Mt. 5:3]. Ewangelium quod hodie recitatur, quia in eo tanguntur 8 beatitudines sicut sunt 8 ordines sanctorum ... [f. 46v:] Magister Bartholomeus de Veneciis composuit istam predicacionem ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini.

Bartholomaeus de Venetiis OESA (Bartholomew of Venice, d. 1400), Sermon for the feast of All Saints. See on this author D.A. Perini, *Bibliographia Augustiniana cum notis biographicis. Scriptores Itali* (Florence, 1938), v. 4, pp. 38-39.

33. ff. 46v-48v Hic sequitur de decem preceptis secundum magistrum Albertum de Padua ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini ... in suo Quadragesimali sermone, scilicet feria 4^a post 3^{am} Dominicam Quadragesime. Accesserunt ad Ihesum ab Ierosolimis scribe et Pharysei dicentes ... Mt. 15 [Mt. 15:1]. Et idem legitur Mr. 8° [*sic*; Mk.7:1]. Nona decima presentis temporis stacio agitur hodie, que nominatur Arada [*sic*] ...

Albertus de Padua OESA (d. 1328), Sermon on the Ten Commandments. Schneyer, v. 1, p. 148, no. 367.

34. ff. 48v-55r Primus [?] sermo moralis de decem preceptis secundum eundem. Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. Mt. 15 [Mt. 15:6]. Hic considerandum est que sint mandata Dei et quomodo irritentur... [f. 55r:] Albertus de Padua [*sic*] composuit.

Albertus de Padua, Sermon on the Ten Commandments. Schneyer, v. 1, p. 137, no. 190.

35. ff. 55r-60r Exposicio de XII articulis fidei secundum Albertum de Padua ordinis sancti Augustini. Collegerunt ergo et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ... [Jn. 6:13]. Allegorice tria nobis conscideranda sunt ... [f. 60r:] *Nota. Nota. Nota* ... Istam predicacionem composuit magister Albertus de Padua ordinis Heremitarum sancti Augustini, et habetur in suo Quadragesimali Dominica 4^a Quadragesime. Scriptum per fratrem Iohannem de Lovanio dictus [*sic*] de Dyenen ordinis sancti Augustini, Veneciis 1454.

Albertus de Padua, Sermon on the Twelve Articles of the Faith. Schneyer, v. 1, p. 138, no. 212.

36. ff. 60v-74r *De decem preceptis*. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Verba ista scripta sunt Mt. XIX [Mt. 19:17] et sunt Salvatoris nostri; in quibus explicatur nobis summa tocuis nostre salutis ...

Bonaventura OFM (1217/8-1274), *De decem praeceptis*. Schneyer, v. 1, p. 625, no. 468. *S. Bonaventurae opera omnia*, v. 5 (Quaracchi, 1891), pp. 507-532.

37. ff. 74r-80r *Sermo de iudicio secundum magistrum Albertum de Padua, ordinis sancti Augustini, et habetur in suo Quadragesimali feria prima post primam Dominicam*. Cum venerit filius hominis in maiestate sua ... Mt. 25 [Mt. 25:31]. Pretermisissis duabus primis mansionibus, eo quod omnibus communes non sunt ...

Albertus de Padua, Sermon on the Last Judgement. Schneyer, v. 1, p. 147, no. 353.

38. f. 80r-v Nota quod Deus nos suscitabit 4 modis. Itaque sciendum quod Deus nos suscitabit 4 modis, scilicet universaliter, integraliter et velociter ...

On the four manners God will resuscitate man.

39. f. 80v *Nota quod tribus signis vocabimur ad iudicium*. Nota quod dicit magister Paulus de Veneciis super istud verbum Venite benedicti Patris mei [Mt. 25:34] ...

Note on the three signs by which man will be called to the Judgement, quoting Paulus de Venetiis OESA (d. 1429). See on him Perini, v. 4, pp. 39-46.

40. ff. 80v-121r *Istam predicacionem composuit eximius doctor magister Paulus de Veneciis, ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini, ad honorem Annunciacionis beate Marie*. Missus est angelus Gabriel ... Luce primo capitulo [Lk. 1:26]. Apostolus ad Romanos 5 [Rom. 5:12] dicit quod per unum hominem peccatum intravit in mundum ... [f. 121r:] in eius similitudinem transformaris, quam transformacionem et assimilacionem nobis concedat ipsum incarnatum Verbum per infinita secula seculorum. Amen. Veneciis scriptum per me fratrem Iohannem Dynen lectorem anno Domini 1459, die ultima mensis Iunii [30 June 1459] f. 121v blank

Paulus de Venetiis, Sermon on the Annunciation. Two leaves appear to be missing between ff. 86 and 87.

II. ff.122r-180v

41. ff. 122r-136v Ihesus Maria. Crisostomus quod nemo leditur nisi a seipso. Scio quod crassioribus quibusque et presentis vite illecebris inhiantibus atque hiis, qui per omnia terre adherent et voluptati proprie libidinique deserviunt nec spiritalem sensum carpere [*l. capere*] queunt, novus videatur hic sermo noster ac mirus ... Et si omnes qui mare et terram habitant ad ledendum conveniant, nocere nequaquam poterunt ei qui a seipso non leditur. Explicit liber beati Iohannis Crisostomi Quod nemo leditur nisi a seipso, scriptus per me Iohannem Frassent presbiterum.

Iohannes Chrysostomus (St. John Chrysostom, c. 345-407), *Quod nemo laeditur nisi a seipso*, Latin version; CPG 4400. A.-M. Malingrey, ed., “Une ancienne version latine du texte de Jean Chrysostome ‘Quod nemo laeditur ...’”, *Sacris erudiri*, 16 (1965), pp. 320-354 (327-354). Our manuscript not in Malingrey’s list of 82 codices.

42. ff. 136v-162r Incipit liber sancti Iohannis Crisostomi de reparacione lapsi, quem composuit propter quemdam amicum suum, qui antea valde devotus lapsu carnis deciderat. Hunc autem ratione et Scripture divine auctoritate ac eciam pulcerrimis exemplis ad penitenciam, ut patebit, exhortatur. [Q]uis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum? Oportunius namque nunc a me quam a propheta Dei dicitur ... semper hortabor et presentem viva voce et absentem litteris suscitabo, quamquam certus sim quod, si hec libenter relegas, alia ultra medicamenta non queras. Explicit Crisostomus de reparacione lapsi. f. 162v blank

Iohannes Chrysostomus, *De reparacione lapsi*, Latin translation ascribed to Anianus Celedensis (s. V). J. Dumortier, ed., *Sources chrétiennes*, v. 117 (1966), pp. 257-322.

43. f. 163r Ihesus. Maria. Quid sit temptacio et temptare: articulus primus. ... De septimo temptacionum remedio, quod est consideracio: articulus 17us. f. 163v blank

Table of Contents of art. 44.

44. ff. 164r-177v Milicia est vita hominis super terram. Iob 7° [Job 7:1]. Omnis homo in hoc seculo constitutus aut servit Deo aut ministrat dyabolo ... Unde Leo papa testatur: Nulla sunt opera virtutum sine experimentis temptacionum. Nullum // f. 178 blank

Dionysius Carthusianus (Dionysius de Ryckel, 1402/1403-1471), *De remediis tentationum*, incomplete: ends in chapter 9. Dionysius Carthusianus, *Opera omnia*, v. 40 (Tournai, 1911), pp. 119-135. See K. Emery Jr., *Dionysius Cartusiensis. Opera selecta. Prolegomena, I B: Bibliotheca manuscripta. Studia bibliographica*. CCCM, v. 121 A (1991), p. 246, no. 132.

45. ff. 179r-180r Missa in Concepcione purissima et inconsueta gloriosissime virginis Marie. Introitus. Que est ista que progreditur quasi aurora valde rutilans? ... Oratio. Omnipotens clementissime Deus, qui purissime Virginis matris filii tui conceptionem ... *De sancta Anna*. Deus, qui beatam Annam in matrem genitricis filii tui ... Epistola. Dominus possedit me ... Graduale. Ad te splendor Patris ... Versus. Tu candoris o Maria ... Alleluia. O Maria dulcis et pia ... Sequencia. Exultet cetus fidelium in puritatis principium ... Tractus. Hec est virga de radice Iesse. Evangelium. Loquenti Ihesu, etc. Offertorium. Venite filii, laudate matrem Mariam pure conceptam ... Secreta. Devotionem nostram, quesumus, omnipotens Deus, benignus respice ... Postcommunio. Beatus v//

Mass for the feast of the Conception of the Virgin. For the Epistle and the Gospel only the opening words are given. Due to the loss of the lower corner of f. 180 the last words are missing.

46. f. 180v De beata Anna. Secreta. Exaudi, Domine, preces nostras et intercedente beata Anna, matre matris tue, animarum nostrarum medere languoribus. Per Dominum. Postcommunio. Beatus vir qui audit Mariam ... Oratio. Maiestatem tuam, omnipotens Deus, supplices exoramus, ut qui inviolatam ... Item de sancta Anna. Immense clementie tue, piissime Deus, imploramus auxilium ...

Prayers for the mass of St. Anne.

Composed of two independant sections, at a late moment bound together between the boards of the second section.

Part I: paper, ff. 1-121, 200 x 140 mm. In-4° folding. There is a contemporary foliation in red ink in arabic numerals in the middle of the upper margins of the recto pages, which coincides with the modern foliation up to f. 86; ff. "87"- "88" of the contemporary foliation are missing; the latter continues from "89" (= f. 87) to "113" (= f. 111). There are traces of a still earlier foliation, also in the center of the upper margins, which has been erased and appears to run from "70" (= f. 1) to "159" (= f. 90, "156" and "157" being the missing leaves).

Collation impossible due to the tight binding.

Frame ruling in lead for one column of script, c. 185 x c. 100 mm.; c. 45 lines.

Copied by one hand in small *Gothica Hybrida Currens*. Some additions in a larger and more formal handwriting. Marginal captions. The scribe is Iohannes de Lovanio (John of Louvain), called (de) Dynen, lector in the convent of the Hermits of St. Augustine in Venice. In 1448 a Iohannes de Lovanio Almanus copied Padua, Biblioteca Antoniana, MS 402 (*Colophons*, 10336; *Manoscritti datati d'Italia*, v. 4, no. 73, pl. 37).

Underlining and plain initials in red. Headings underlined or framed or written in red. Framed running headlines on the pages where a new article begins.

Part II: paper, ff. 122-180, 200 x 140 mm. In-4° folding.

Collation impossible due to the tight binding.

Frame ruling in lead for one column of script, c. 142 x c. 100 mm.; c. 38 lines.

Copied by the priest Jean Frassent in *Gothica Cursiva Libraria/Formata (Bastarda)*, which is less carefully executed on the final pages. Calligraphic extensions at the ascenders on the top line.

Instructions for the headings in the margins. Yellow heightening of the majuscules (with partly additional red heightening and red paragraph marks) and red 2-line plain initials in art. 41. The yellow heightening is continued, but neither headings nor initials have been executed from art. 42 onwards. Guide letters for all initials.

Contemporary Northern French or Flemish binding, which no doubt was made for Part II and rebaked when Part I was added: blind-tooled reddish brown calfskin over bevelled wooden boards; the decoration consists of frames and a lozenge pattern traced in triple fillets, the lozenges filled with three tools: a rose, a large acorn motif and a rectangular stamp with a standing figure. Remnants of two clasps attached to the rear cover, with engraved brass catches on the front cover. On the s. XIX spine the blind-tooled inscriptions "SERMONES.", "JOANNES / CHRYSOSTOMUS" and "1459". Three paper flyleaves at the beginning and at the end.

Part I is copied slovenly and in very small handwriting by a member of the convent of the Augustinian Hermits in Venice and partly consists of sermons by members of the same order active in the Veneto. It is dated or datable 1455 (art. 10), 1454 (art. 35) and 30 June 1459 (art. 40). It was probably in the nineteenth century united with Part II, which is of Northern French or Flemish origin and dates from the second half of the fifteenth century. On f. Ir the modern number in pencil "3792". On f. Iir a cutting from a s. XIX French printed sale catalogue is pasted, containing under no. 1600 a description of the manuscript. Purchased in 1995 from Sam Fogg, London, on the fund established by Charles J. Rosenbloom, Yale 1920.

R 08.01.12

Albert Derolez